

Samenvatting

Op 1 november 2001 trad een belangrijke wijziging van de regeling van het DNA-onderzoek in het Wetboek van Strafvordering in werking. Niet langer kon er alleen DNA-onderzoek worden gedaan als er een 'dringende noodzakelijkheid bestond voor het aan de dag brengen van de waarheid' bij zeer ernstige delicten. Het werd mogelijk om dit ook 'in het belang van het onderzoek' te doen, bij delicten waarvoor voorlopige hechtenis is toegestaan. De officier van justitie kreeg bovendien de wettelijke bevoegdheid om een opdracht of een bevel af te geven voor het doen uitvoeren van een DNA-onderzoek. Voorheen was alleen de rechter-commissaris daartoe gerechtigd.

De gevolgen van deze wetwijziging zijn enorm geweest. Het mag algemeen bekend worden verondersteld dat de toepassing van DNA-onderzoek in het strafproces een hoge vlucht heeft genomen. Toch is nooit eerder in kaart gebracht wat die gevolgen nu precies zijn geweest. Dit onderzoek, dat IVA Beleidsonderzoek en Advies in opdracht van het Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum van het ministerie van Justitie heeft uitgevoerd, wil daaraan tegemoetkomen door middel van een proces- en effectevaluatie van de genoemde wetwijziging. De praktijk van het DNA-onderzoek in de periode na invoering van de wet zal vergeleken worden met die van ervoor. Er wordt daartoe onder meer gebruik gemaakt van onderzoek, uitgevoerd door het Seminarium voor Bewijsrecht van de Universiteit Leiden, dat de situatie rondom het gebruik van DNA-onderzoek in het strafproces beschrijft in het jaar 1999, hierna ook wel 'de nulmeting' genoemd.

Doel- en vraagstelling

De doelstelling van het onderzoek is zicht te krijgen op de vraag of de wetwijziging het gebruik van DNA-onderzoek in strafzaken heeft bevorderd en of dat heeft geleid tot meer efficiëntie en meer doelmatigheid in het opsporings- en vervolgingsproces.

Om dat doel te bereiken zijn elf onderzoeksvragen geformuleerd. De vragen hebben betrekking op de aantallen biologische sporen en referentiemonsters die worden verzameld, de profielen die daarvan worden verkregen en de hoeveelheid matches die dat oplevert. Er wordt geïnventariseerd wanneer en hoe vaak er een bevel voor het afnemen van referentiemateriaal moet komen en wie dat bevel afgeeft. Daarnaast wordt bekeken wat de effecten zijn van uitgevoerd DNA-onderzoek op het proces van opsporing, op de proceshouding van de verdachte en op het verdere verloop van het strafproces. Uiteindelijk wordt bekeken in hoeverre de invoering van de wet van november 2001 heeft bijgedragen aan het veelvuldiger toepassen en vergroten van de rol van DNA-onderzoek bij de opsporing en vervolging, een ruimer gebruik van de DNA-databank en daarmee aan een efficiëntere en verbeterde opsporing en vervolging van misdrijven.

Opzet van het onderzoek

Het Seminarium voor Bewijsrecht heeft er bij de nulmeting indertijd voor gekozen om de gegevensverzameling te starten bij het Nederlands Forensisch Instituut. Via de aanvragen voor een DNA-onderzoek die daar waren binnengekomen, is getracht om bij de parketten inzage te krijgen in de bijbehorende strafzaken. Dat lukte slechts ten dele. Veel aanvragen bleken niet tot een zaak te hebben geleid, of daarmee niet aantoonbaar verbonden te zijn, bijvoorbeeld omdat uit het sporenmateriaal geen DNA-profiel verkregen kon worden of omdat er geen verdachte bekend was. Mede om die reden is in het onderhavige onderzoek voor een andere insteek gekozen.

Er is gebruik gemaakt van verscheidene informatiebronnen. In de eerste plaats is er informatie verzameld rechtstreeks van de betrokken ketenpartners, te weten de politie, het Openbaar Ministerie, het Nederlands Forensisch Instituut (NFI), het Forensisch Laboratorium voor DNA-onderzoek van het Leids Universitair Medisch Centrum en de zittende magistratuur. Er is gesproken met vertegenwoordigers van deze instituten om zicht te krijgen op de dagelijkse gang van zaken en de werking en interpretatie van de wet. Daarnaast is er om concrete, veelal cijfermatige, informatie gevraagd om de kwantitatieve effecten van de invoering van de wet in beeld te krijgen. Het onderzoek is beperkt, net als in de nulmeting, tot vier niet met naam genoemde politieregio's. Het peiljaar is 2004, ruim na de invoering van de wet in november 2001 en vóór de inwerkingtreding van de Wet DNA-onderzoek bij veroordeelden, per 1 februari 2005.

In aanvulling op de rechtstreekse benadering van de ketenpartners is er dossieronderzoek gedaan. Er zijn 174 strafdossiers en 99 zaaksdossiers bij het NFI geanalyseerd. Het strafdossieronderzoek heeft antwoord gegeven op de vragen over de rol van DNA-onderzoek in het vooronderzoek en het strafproces, over de proceshouding en het al dan niet instellen van contra-expertise en hoger beroep. Bij het NFI is in 99 strafzaken nagegaan hoeveel sporen- en referentiemateriaal er per zaak was ingestuurd, wat er precies mee is gebeurd en wat dat in criminalistische termen heeft opgeleverd.

Resultaten

We bespreken de resultaten van het onderzoek aan de hand van de onderzoeksvragen.

1. Sporenonderzoek

Hoe vaak en in welke gevallen worden er biologische sporen veiliggesteld als er een misdrijf is gepleegd en van wie (verdachte, slachtoffer, betrokkene) zijn die sporen afkomstig?

Het valt op dat politiekorpsen grote verschillen vertonen als het gaat om het veiligstellen van biologisch sporenmateriaal van een plaats delict. Een van de oorzaken daarvan is dat de vier onderzochte politieregio's sterk uiteenlopen als het gaat om de vraag of zij plaatsen delict screenen op biologische sporen. Wordt een plaats delict bezocht dan wordt er meestal ook naar biologische sporen gezocht, waarbij nadrukkelijk wordt getracht vooral delict- en/of dadergerelateerde sporen veilig te stellen. Een deel van het verzamelde biologische sporenmateriaal wordt volgens de *High Volume Crime*-procedure aangeboden. Hoe groot het gedeelte van de sporen is dat als HVC-zaak wordt aangeboden, wisselt eveneens sterk per politieregio. We vinden 37,6% als laagste percentage en 78,6% als hoogste. De verschillen per regio zijn vanuit het onderhavige onderzoek niet te verklaren. Ruim driekwart van de verzamelde HVC-sporen (76%) is afkomstig van een inbraak. In totaal zijn er in Nederland in 2004 10.963 aanvragen voor DNA-onderzoek bij het NFI binnengekomen. Bij 7.918 daarvan ging het om HVC. DNA-onderzoek wordt *verhoudingsgewijs* het meest toegepast bij zedenzaken, gevolgd door levensdelicten, mishandeling en bedreiging (inclusief gewapende overval). In absolute aantallen lopen de inbraken duidelijk op kop.

Van wie een spoor afkomstig is, is vaak datgene wat met behulp van het DNA-onderzoek moet worden vastgesteld. Nogal eens blijft het onduidelijk van wie de veiliggestelde sporen afkomstig zijn, bijvoorbeeld als het spoor niet wordt onderzocht, omdat andere sporen uit dezelfde zaak al voldoende informatie over de zaak hebben verschaft of omdat vermoed wordt dat er geen goed DNA-profiel van zal kunnen worden verkregen of dit daadwerkelijk niet mogelijk blijkt te zijn. Het koppelen van een spoorprofiel aan een persoonsprofiel gebeurt via de DNA-databank. Naarmate deze verder gevuld raakt, zijn steeds meer identificaties mogelijk. Het antwoord op onderzoeksvraag 5 – over de DNA-databank – geeft zicht op het aantal identificaties anno 2004.

2. Afname van referentiemateriaal

Hoe vaak en bij wie wordt wat voor celmateriaal afgenomen om als referentiemonster te dienen in een DNA-onderzoek? Hoe vaak gebeurt dat onvrijwillig en hoe vaak moet 'de sterke arm' er aan te pas komen?

Het NFI analyseerde in 2004 in totaal 2.778 referentiemonsters van verdachten, waarvan het daarvan verkregen DNA-profiel in de DNA-databank is opgeslagen. Daarnaast werden er twintig referentiemonsters van overleden slachtoffers van niet-opgeloste misdrijven geanalyseerd (waarvan het DNA-profiel werd opgeslagen) en dertien van getuigen/betrokkenen (niet opgeslagen). In werkelijkheid zijn er veel meer referentiemonsters geanalyseerd, namelijk van niet-overleden slachtoffers en van betrokkenen, maar daarvan houdt het NFI geen systematische registratie bij, omdat deze profielen niet in de DNA-databank worden opgeslagen. Uit een analyse van 99 niet-HVC-strafzaken bij het NFI bleek dat er in die zaken in totaal 224 referentiemonsters waren ingestuurd, waarvan 110 van een verdachte (49,1%), 88 van een slachtoffer (39,3%) en 26 van een betrokkene (11,6%). Extrapolerend van steekproef naar populatie betekent dit dat het NFI in 2004 alleen al binnen de reguliere zaken circa 4.500 referentiemonsters heeft geanalyseerd. Het gaat daarbij overigens in vrijwel alle gevallen om wangsljm.

Van het aantal afnames dat niet vrijwillig gebeurt, kan met de beschikbare gegevens alleen een schatting worden gemaakt. Het cijfer ligt tussen 5% en 25% en wisselt per politieregio. Fysieke dwang hoeft nagenoeg nooit te worden toegepast. In de spaarzame gevallen dat dat wel nodig is, worden om aan celmateriaal te komen bij voorkeur haren (haarwortels) getrokken.

3. Belang van het onderzoek

Hoe interpreteren officieren van justitie en rechters-commissarissen de wettelijke eis dat een te starten DNA-onderzoek 'in het belang van het onderzoek' dient te zijn? Heeft de wijziging van het criterium van 'dringende noodzakelijkheid' in 'in het belang van het onderzoek' geleid tot een veelvuldiger toepassen van DNA-onderzoek en hoe verhoudt zich dat tot het proportionaliteitsvereiste en het criterium van de 'ernstige bezwaren'?

De wettelijke eis dat een DNA-onderzoek 'in het belang van het onderzoek' dient te zijn, vormt nauwelijks een belemmering om het in gang te zetten. Bij het voorhanden hebben van een mogelijk (biologisch) daderspoor is het al 'in het belang van het onderzoek' om nader te onderzoeken van wie dat spoor afkomstig zou kunnen zijn. Er wordt daarbij rekening gehouden met het proportionaliteitsvereiste. Het onderzoek wordt niet uitgevoerd als er voldoende andere bewijsmiddelen zijn verzameld. Een bekennende verklaring speelt daarin overigens geen rol, omdat bekennende verklaringen immers weer kunnen worden ingetrokken. Officieren van justitie hebben meer moeite om het criterium van de 'ernstige bezwaren' te toetsen als er een bevel moet worden afgegeven voor onvrijwillige afname van celmateriaal bij een verdachte. Bij ernstige feiten worden die beslissingen gemakkelijker genomen dan bij de lichtere feiten.

Het is duidelijk dat de wijziging van het criterium heeft bijgedragen aan een sterke groei van de toepassing van DNA-onderzoek in strafzaken. Die groei is voornamelijk afkomstig van de *High Volume Crime*, maar is ook bij de reguliere zaken waarneembaar. Het proportionaliteitsvereiste is daarbij in zoverre niet in het geding dat de politie sterk is gaan inzetten op het verzamelen van biologisch sporen materiaal, vooral bij HVC-zaken. De DNA-databank is een belangrijk hulpmiddel bij de opsporing geworden, waarbij er in de zaken die daaruit voortvloeien (de zogenoemde hitzaken) sprake kan zijn van geen andere bewijsmiddelen dan de hit uit de DNA-databank en een aangifte.

4. Bevoegde autoriteit

Hoe ligt de getalsmatige verhouding tussen officieren van justitie en rechters-commissarissen bij het afgeven van bevelen tot DNA-onderzoek?

Nagenoeg alle opdrachten en bevelen tot het doen uitvoeren van een DNA-onderzoek worden in (en na) 2004 door de officier van justitie gegeven. Alleen in uitzonderlijke gevallen geeft de rechter-commissaris nog wel eens een bevel, namelijk als hij een gerechtelijk vooronderzoek wil doen en een DNA-onderzoek, dat niet al gestart was, daarbij wenselijk acht. De rechter-commissaris houdt in die gevallen de leiding over het onderzoek, en voert dat in nauwe samenwerking met de officier van justitie uit.

5. DNA-databank

Hoeveel profielen van de in het peiljaar aan het Nederlands Forensisch Instituut opgestuurde sporen en referentiemonsters zijn na welke periode in de DNA-databank opgeslagen en in hoeveel gevallen volgde daarop een match of een hit?

Het NFI verwerkte in 2004 2.005 reguliere (dat wil zeggen niet-HVC) strafzaken. Uit analyse van 99 strafzaken bleek dat per (reguliere) zaak er gemiddeld 4,3 stukken van overtuiging (en andere sporendragers) werden ingestuurd die mogelijk sporen bevatten. Daarvan werden gemiddeld 7,6 unieke sporen per zaak veiliggesteld. Van deze sporen werden gemiddeld 3,7 profielen (ook weer per zaak) verkregen en gingen er 1,2 de DNA-databank in. Teruggerekend betekent dit dat het NFI in 2004 in totaal circa 15 duizend sporen van stukken van overtuiging uit niet-HVC-zaken heeft veiliggesteld, waaruit circa 7.400 DNA-profielen zijn vervaardigd. Ongeveer 2.300 profielen (niet-HVC) zijn in de DNA-databank opgeslagen. Verder bleek dat per strafzaak gemiddeld 2,2 referentiemonsters werden ingestuurd, 1,1 van verdachten, 0,9 van slachtoffers en 0,3 van betrokkenen. Bij een kleine helft van de (reguliere) strafzaken (45,5%) werd geen referentiemonster van een verdachte meegestuurd en in circa een vijfde van de zaken werd er helemaal geen referentiemonster meegestuurd.

Uiteindelijk bleek 8,7% van de sporen (15,4% van de stukken van overtuiging) 'iets' te hebben opgeleverd in termen van hits (een overeenkomst van een spoorprofiel met het profiel van een persoon uit de DNA-databank) of matches (een overeenkomst van twee spoorprofielen).

Van alle sporen die in het kader van de *High Volume Crime*-procedure door het NFI zijn verwerkt (11.648), werden 6.970 DNA-profielen in de DNA-databank opgenomen (59,8%). Dit leidde tot 27% matches (met sporen, op het totaal aantal sporen) en 12% hits (met personen, op het totaal aantal in het peiljaar in de databank opgenomen profielen).

Het NFI verwerkte in 2004 in totaal 2.778 referentiemonsters van verdachten waarvan het daarvan verkregen DNA-profiel werd opgeslagen in de DNA-databank.

Exacte cijfers over de doorlooptijden van het NFI kunnen niet worden gegeven. Het gaat om de periode die ligt tussen het insturen van stukken van overtuiging door de politie en het terugsturen van de resultaten van het DNA-onderzoek door het NFI. Juist rondom het peiljaar werden de doorlooptijden niet systematisch bijgehouden. Bekend is wel dat de doorlooptijden in het jaar 2004 sterk opliepen. Het kwam voor dat resultaten van DNA-onderzoek pas na het onherroepelijk worden van het vonnis in de zaak beschikbaar kwamen.

6. Opschonen gegevens DNA databank

Hoeveel bevelen tot verwijdering van een DNA-profiel uit de DNA-databank en vernietiging van het celmateriaal zijn er afgegeven in het peiljaar, in hoeveel gevallen is dat bevel uitgevoerd en in hoeveel gevallen wacht het NFI nog op een afloopbericht van het Openbaar Ministerie?

Er zijn in het jaar 2004 346 profielen op bevel van een officier van justitie uit de DNA-databank verwijderd (155 profielen van referentiemonsters en 191 van sporen). Een bevel tot verwijdering van een profiel uit de DNA-databank en vernietiging van het celmateriaal wordt altijd onmiddellijk tenuitvoergelegd. Het NFI wacht nog op afloopberichten in 1.684 gevallen voor verdachten en in 7.024 gevallen voor sporen. Het wegwerken van deze achterstand heeft intussen hoge prioriteit gekregen bij het Openbaar Ministerie.

7. Invloed van DNA-onderzoek op de loop van het proces

Welke invloed heeft kennisneming door de verdachte van resultaten van DNA-onderzoek op de proceshouding van de verdachte?

Uit het strafdossieronderzoek bleek dat circa een vijfde van de verdachten alle aan hem of haar tenlastegelegde feiten volledig bekend. Dat is, vergeleken met landelijke cijfers, een laag

percentage te noemen. Het lijkt zo te zijn dat in zaken waarin *geen* DNA-onderzoek is uitgevoerd er vaker wordt bekend dan in zaken waarin dat wel het geval is geweest, zowel bij inbraken als bij kapitale delicten. Het verschil is echter statistisch niet significant en de causaliteit van de relatie is vooralsnog onduidelijk. De invloed van de confrontatie van de verdachte met belastend bewijs uit DNA-onderzoek op diens proceshouding blijkt in het algemeen gering te zijn.

Belastend bewijs uit DNA-onderzoek bij inbraken echter, lijkt wel enig effect te hebben, in die zin dat er als gevolg daarvan vaker lijkt te worden bekend, een bevinding die door de geïnterviewde officieren van justitie wordt onderschreven.

8. DNA-onderzoek in het vooronderzoek en het onderzoek ter terechtzitting

Wat is de rol van DNA-onderzoek in het vooronderzoek, het onderzoek ter terechtzitting, de waarheidsvinding en de uitspraak? Hoe vaak komt een deskundige ter zitting uitleg geven over de uitslag van een DNA-onderzoek?

Op basis van strafdossierstudie is getracht een beeld te krijgen van de rol van het DNA-onderzoek in het strafproces. De overwegingen op grond waarvan de beslissingen over te nemen stappen in het strafproces zijn genomen, kunnen echter niet rechtstreeks uit de bestudeerde bronnen worden herleid. In het onderhavige onderzoek is daarom geprobeerd een zo goed mogelijke reconstructie te maken van de rol van DNA-onderzoek in het strafproces, waarbij een aantal criteria zijn gehanteerd die in de paragrafen 4.3 en 4.4 staan beschreven. Afgaand op de eigen ontwikkelde heuristiek blijkt dat in circa een vijfde van de onderzochte zaken waarin DNA-onderzoek is uitgevoerd de resultaten daarvan doorslaggevend lijken te zijn geweest bij de beslissing om te vervolgen of niet. Bij ruim de helft van de zaken lijken die resultaten niet doorslaggevend te zijn geweest en bij de rest van de zaken kan daarover geen uitspraak worden gedaan.

Belastend bewijs uit DNA-onderzoek lijkt in ruim een derde van de gevallen in belangrijke mate bepalend of zelfs doorslaggevend te zijn geweest voor het oordeel over de schuldvraag. Bij een vijfde van de zaken is daarover niets te zeggen en bij de overige zaken is het niet doorslaggevend te noemen. In de interviews met de officieren van justitie kwam overigens duidelijk naar voren dat de waarde van het bewijs uit DNA-onderzoek steeds is terug te voeren op de waarde van het spoor, die op zijn beurt wordt bepaald door de mate waarin dat spoor delict- en dadergerelateerd is. Elk spoor dient steeds in de context van het overige bewijs daarop beoordeeld te worden. Staat de delict- en dadergerelateerdheid van het spoor vast, dan is de kans groot dat het resultaat uit het DNA-onderzoek doorslaggevend is geweest bij de bewijsvoering en bij de veroordeling.

In geen van de door ons onderzochte zaken is gebleken dat een deskundige ter zitting kwam om uitleg te geven over de uitslag van het DNA-onderzoek. Volgens opgave van het NFI zou het in 2004 in enkele tientallen gevallen zijn voorgekomen.

9. Contra-expertise

Hoe vaak laat welke partij en om welke redenen een tegenonderzoek uitvoeren?

Er is in geen van de door ons onderzochte zaken een aanwijzing gevonden voor het doen laten uitvoeren van een tegenonderzoek. Volgens gegevens van het Forensisch Laboratorium voor DNA-onderzoek van het Leids Universitair Medisch Centrum, dat op het moment als enig geaccrediteerd instituut in Nederland gerechtigd is om contra-expertise uit te voeren, zijn er in 2004 'ten minste zes verzoeken' om contra-expertise gedaan.

10. 'DNA-zaken' in de trechter van het strafproces

Leidt het uitvoeren van DNA-onderzoek in een strafzaak tot meer of minder dagvaarden, appelleren en cassatie?

Ontlastend bewijs uit resultaten van DNA-onderzoek blijkt aanleiding te kunnen zijn voor een officier van justitie om niet tot vervolging over te gaan en de zaak te seponeren. In circa zes van de tien zaken waarbij sprake is van ontlastend bewijs wordt gedagvaard, terwijl er gemiddeld in circa negen van de tien van de zaken wordt gedagvaard. Opvallend is dat er bij *high profile*-zaken waarbij DNA-onderzoek is uitgevoerd *minder* vaak wordt gedagvaard dan bij *high profile*-zaken waarbij dat niet is gedaan. Net als bij de relatie tussen proceshouding en het al dan niet uitvoeren van DNA-onderzoek is hierbij niet te zeggen of er sprake is van een causale relatie en wat dan de oorzaak van wat zou moeten zijn. Bij de onderzochte inbraakzaken wordt dit verschil overigens niet gevonden. Ten aanzien van het al dan niet instellen van hoger beroep worden geen statistisch significante effecten van uitgevoerd DNA-onderzoek gevonden. De cijfers wijzen niettemin in de richting van een afname van het aantal hoger beroepen bij inbraakzaken waar DNA-onderzoek aan te pas is gekomen, terwijl dit bij de *high profile*-zaken juist omgekeerd geldt, ofwel meer hoger beroep als er wel DNA-onderzoek is uitgevoerd. In slechts één van de negentien hoger-beroepszaken kon worden aangetoond dat de veroordeelde in cassatie was gegaan bij de Hoge Raad. Deze registratie moet als onvolledig worden aangemerkt; mogelijk liepen sommige van de ingestelde beroepen nog.

11. Bereikte doelen

In hoeverre heeft de invoering van de wet van november 2001 bijgedragen aan een veelvuldiger toepassen en vergroten van de rol van DNA-onderzoek bij de opsporing en vervolging, een ruimer gebruik van de DNA-databank en daarmee aan een efficiëntere en verbeterde opsporing en vervolging van misdrijven?

Het antwoord op het eerste gedeelte van deze vraag wordt in afdoende mate gegeven met de beantwoording van de eerste tien onderzoeksvragen en is duidelijk: DNA-onderzoek bij opsporing en vervolging wordt aanzienlijk vaker ingezet dan voorheen, met name bij zaken die binnen de *High Volume Crime* vallen, maar ook bij de reguliere zaken, veelal de kapitale delicten zoals de levens- en zedendelicten. Met name dankzij de opkomst van het *High Volume Crime*-traject is de DNA-databank een cruciale rol gaan spelen in het opsporingsproces van veel inbraakzaken.

Het is een belangrijk verschil, zo niet het belangrijkste verschil, in de praktijk van de toepassing van DNA-onderzoek in het strafproces tussen de perioden van voor en na invoering van de wet van 2001. De wet van 2001 maakte het mogelijk om ook bij bijvoorbeeld een inbraak een DNA-onderzoek te starten. Deze mogelijkheid werd met name door de politie dermate enthousiast benut dat er een explosieve toename ontstond van het aantal aanvragen om DNA-onderzoek bij het NFI. Dit heeft dit geleid tot een aparte procedure voor wat *High Volume Crime*-zaken werden genoemd, waarbij er alleen bepaalde stukken van overtuiging, die bewezen hadden de meeste kans te hebben om een bruikbaar DNA-profiel te kunnen opleveren, te weten peuken, kauwgom en bloed- en speekselmonsters, door middel van een zogenoemde *batch* met maximaal dertig sporen aan het NFI konden worden aangeboden. De DNA-profielen in deze HVC-zaken worden op gestandaardiseerde en grotendeels geautomatiseerde wijze gegenereerd en opgeslagen in de DNA-databank.

De DNA-databank is gaandeweg een steeds belangrijker rol gaan spelen bij de toepassing van het DNA-onderzoek. Voor 2001 werden er nog nauwelijks hits geproduceerd op basis van in de DNA-databank opgenomen sporen. Hits op basis van daarin opgenomen personen kwamen wel voor. Hits op basis van sporen echter is een fenomeen dat duidelijk eerst na 2001 opgeld doet. Het markeert ook de veranderende functie die DNA-onderzoek in het strafproces krijgt, namelijk van die van bewijsmiddel naar (ook) die van opsporingsmiddel.

Het tweede deel van de vraag, namelijk of de grotere rol en de veelvuldiger toepassing van DNA-onderzoek ook heeft bijgedragen aan een doelmatiger en efficiënter strafproces, is niet zo eenduidig te beantwoorden als het eerste deel. Lopende het onderzoek werd duidelijk dat de toepassing van het DNA-onderzoek, wat men zou kunnen noemen, enigermate 'slachtoffer van zijn eigen succes' is geworden. Het werd duidelijk dat om een goed begrip te krijgen van de gevolgen van de invoering van de wet er naast de effectevaluatie ook een procesevaluatie nodig

was. Deze noodzaak kwam aan het licht doordat bleek dat er administratieve onvolkomenheden bestonden rondom de uitvoering van het DNA-onderzoek. De politie meldde bijvoorbeeld dat er DNA-onderzoek in een zaak was uitgevoerd, waar dit niet het geval bleek te zijn geweest, of omgekeerd. Het bleek dat er soms geen resultaten van uitgevoerd DNA-onderzoek in het strafdossier konden worden gevonden of dat niet duidelijk kon worden gemaakt of de verdachte daar nu wel of niet van op de hoogte was gesteld.

De invoering van de wet van november 2001 heeft geleid tot veel extra administratieve werklast bij het Openbaar Ministerie (evenals bij de politie), terwijl er voor die toegenomen werklast nauwelijks, in elk geval onvoldoende, extra capaciteit beschikbaar was en er voor de benodigde administratieve handelingen ook geen infrastructuur bestond, in termen van taakspecificaties, taakverdelingen, ICT-toepassingen en dergelijke. Daarbij leidde de sterk toegenomen vraag naar DNA-onderzoeken tot piek- en overbelasting bij het NFI, waardoor de wachttijden sterk opliepen. Dit leidde weer tot grotere werkdruk bij het Openbaar Ministerie, omdat zaken moesten worden aangehouden in afwachting van de onderzoeksresultaten, of toch maar aangebracht ondanks afwezigheid daarvan. Inmiddels is daarin veel verbeterd, zowel bij het Openbaar Ministerie als bij het NFI, al kampt men nog wel met de nasleep van de periode van net na invoering van de wet, doordat de DNA-databank nog altijd veel profielen bevat die daar mogelijk ten onrechte in zitten.

Naast praktische en procesmatige bij-effecten heeft de invoering van de wet van november van 2001, of beter gezegd, de sterk toegenomen populariteit van DNA-onderzoek die de invoering van deze wet teweeg heeft gebracht, ook geleid tot inhoudelijke discussies over hoe de resultaten van DNA-onderzoek geïnterpreteerd dienden te worden en over het benodigde kennisniveau daarvoor. De zogeheten Schiedammer parkmoord en het 'rapport Posthumus' dat daarvan het gevolg is geweest (verschenen in 2005) hebben geresulteerd in een breed gevoerde discussie over hoe men met resultaten van DNA-onderzoek diende om te gaan. Een (voor dit onderzoek) belangrijke constatering (en aanbeveling) van Posthumus was dat de kennis van officieren van justitie op forensisch-technisch gebied soms onder de maat was en moest worden vergroot. Inmiddels zijn in bijna alle arrondissementen zogeheten forensisch officieren van justitie geïnstalleerd die zijn gespecialiseerd in forensische technieken (waaronder dus ook DNA-onderzoek) en die bovendien tot taak hebben het proces en de administratieve afwikkeling van zaken waarin DNA-onderzoek is uitgevoerd te begeleiden en waar nodig te verbeteren. Posthumus raadde het NFI aan duidelijker te rapporteren. Dit laatste heeft het NFI zich sterk aangetrokken. Het heeft onder meer geleid tot een uitgebreide informatiebrochure en een gestandaardiseerde manier van rapporteren. De doorlooptijden zijn (en worden verder) teruggeschoefd.

De genoemde bij-effecten van de implementatie van de wet hebben een efficiëntere strafrechtspleging in zaken waarin DNA-onderzoek aan de orde was, zeker in de beginjaren, in de weg gestaan. Wel heeft de ruimere toepassing van DNA-onderzoek in het strafproces meteen al bijgedragen aan de doelmatigheid daarvan. Dat is met name te danken aan de toegenomen vulling van de DNA-databank die daardoor in belangrijke mate heeft gezorgd voor een verbeterde opsporing. Naast een verbeterde opsporing is er in veel gevallen ook sprake van een verbeterde bewijsvoering. Een match tussen een daderspoor en een referentiemonster geldt als stevig bewijs waardoor een ontkennende verdachte 'iets heeft uit te leggen'. Deze eigenschap van DNA-onderzoek is niet 'nieuw' te noemen, laat staan dat hij een gevolg zou zijn van de invoering van de wet van november 2001. Toch is er sprake van een *indirect* effect, namelijk dat door de toegenomen toepassing van het DNA-onderzoek en de dientengevolge toegenomen kennis over DNA-onderzoek bij de betrokken ketenpartners – sommigen spreken van een 'DNA-bewustzijn' – er doelmatiger en efficiënter sporen worden verzameld, die beter op waarde kunnen worden geschat dan voorheen. De dader- en delictgerelateerdheid van de sporen heeft nadrukkelijker aandacht gekregen dan voorheen en de begrippen belastend en ontlastend bewijs hebben gaandeweg duidelijker contouren gekregen, waardoor zij uiteindelijk een grotere waarde hebben als bewijsmiddel in het strafproces.

Vergelijking met de nulmeting

In het onderhavige onderzoek is van andere onderzoeksmethoden gebruikgemaakt dan die welke het Seminarium voor Bewijsrecht van de universiteit Leiden hanteerde in de nulmeting (peiljaar 1999). De onderzoekers van het Seminarium hebben geprobeerd aanvragen voor DNA-onderzoek die bij het NFI waren binnengekomen te volgen in de strafrechtsketen. Dat is in veel gevallen, om veelal onduidelijk redenen, overigens buiten de schuld van de onderzoekers om, niet gelukt. Ofschoon zij uitgingen van 155 'netto-zaken' hielden zij er slechts 56 over waarin vervolging was ingesteld. Deze steekproef is klein te noemen en geeft slechts een ruwe schatting van het voorkomen van de onderzochte verschijnselen. Ook in het onderhavige onderzoek bleek het lastig om vast te stellen wanneer een zaak nu precies het oormerk 'DNA-zaak' moest krijgen. Zoals aangegeven had dit alles te maken met wat wij de bij-effecten van de invoering van de wet hebben genoemd. Het beperkt de mogelijkheden voor kwantitatieve vergelijking. Belangrijker in dit verband is evenwel te constateren dat het karakter van 'het DNA-onderzoek' dermate is veranderd door de opkomst van de *High Volume Crime*-procedure, een fenomeen dat in 1999 nog helemaal niet bestond, dat vergelijking van de situatie van 2004 met die van 1999 op dat punt zelfs helemaal niet mogelijk is. Niettemin vindt de geïnteresseerde lezer aan het slot van de hoofdstukken twee, drie en vier een vergelijking op punten waar vergelijken mogelijk was tussen het onderhavige onderzoek en dat van het Seminarium.